

מצעד האיוולת בשוק הדיור והשלכותיו העירוניות

ערן פייטלסון

האוניברסיטה העברית

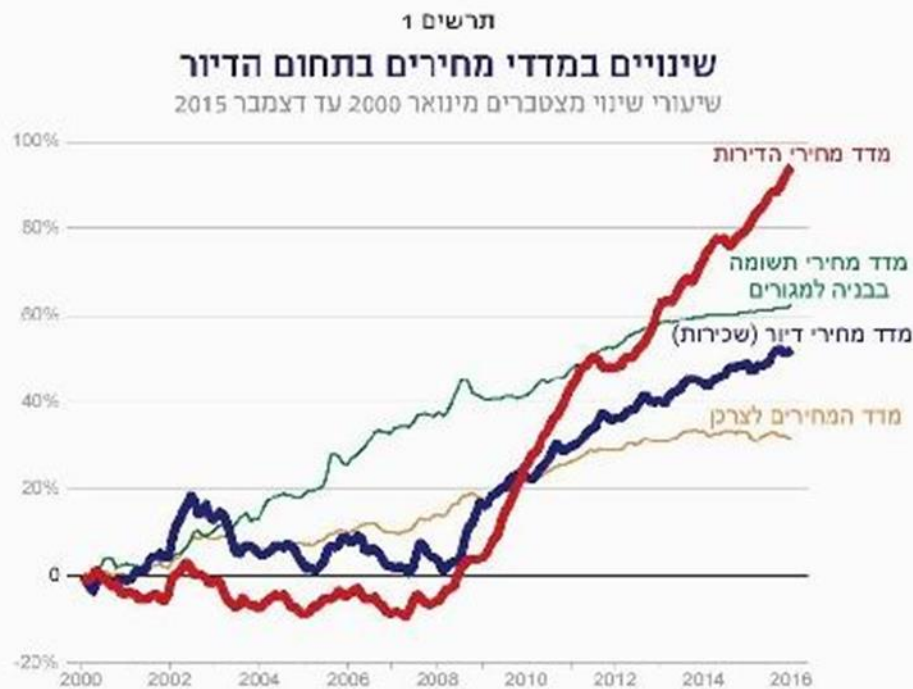
מצעד האיוולת (ברברה טוכמן)

- מצעד האיוולת הוא כאשר ממשלה נוקטת במדיניות בניגוד לאינטרסים של עצמה, ועל אף קיומן של חלופות
- השאלה: האם מדיניות הדיור של ישראל בחמש עשרה השנים האחרונות עונה להגדרה זו?

ההתמודדות עם השאלה

- מה קרה?
- מה התופעה הבלתי רצויה (תב"ר)?
- מה הבעיה (מדוע נוצרה התופעה הבלתי רצויה)?
- מה עשתה הממשלה?
- מה העדויות האמפיריות?
- מדוע הממשלה נהגה כפי שנהגה?
- מה ההשלכות של המדיניות הממשלתית?
- האם הממשלה למדה ותיקנה את דרכיה?
- האם ניתן לישם מדיניות אחרת?

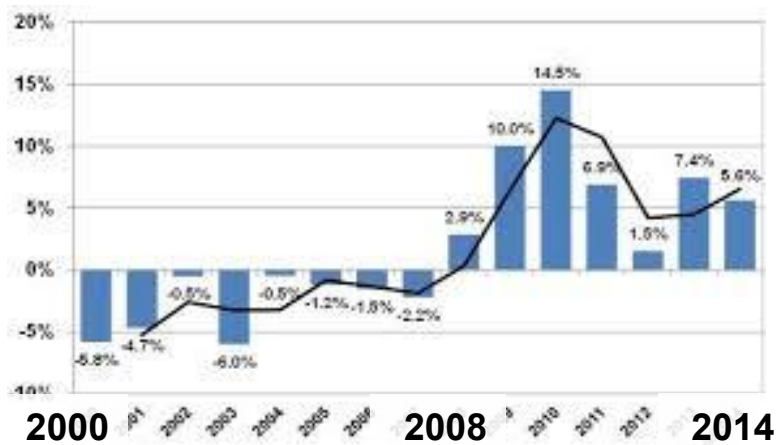
מה קרה?

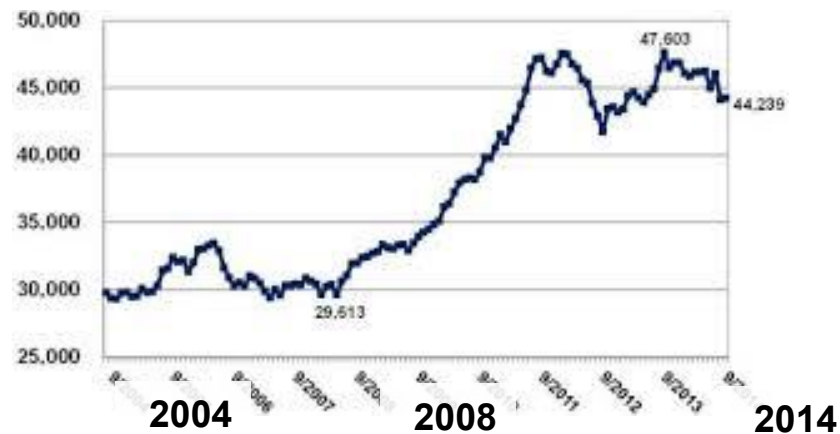
מקור: נעם גרובר, מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

תגובות השוק לעליית מחירי הדיור

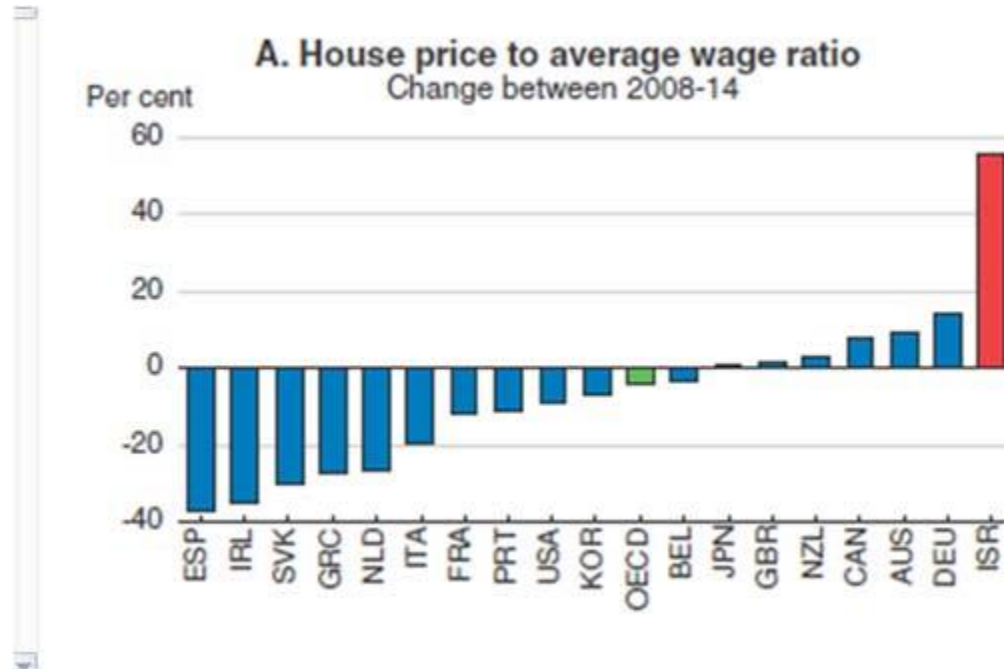
שינויים במחירי הדיור

התחלות בניה

התופעה הבלתי רצויה: נשיגות דיור פוחתת

מקור: OECD

הגדרות בעיה אפשריות

● שכר נמוך מדי

- היעדר מדיניות שיכון התומכת בעשירוני ביניים ועשירונים נמוכים

● שער ריבית גבוה מדי

- כניסת משקיעים
- משכנתאות זולות ומסוכנות

● היצע נמוך מדי של דירות

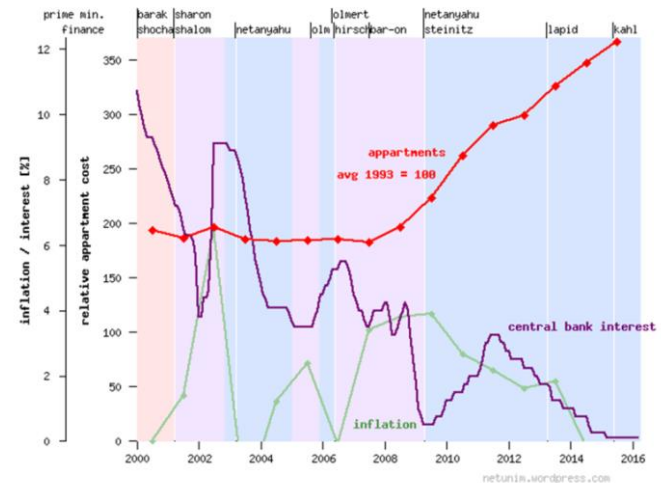
- בגין חוסר תכנוני
- בגין הצטברות קרקעות אצל יזמים

מה עשתה הממשלה?

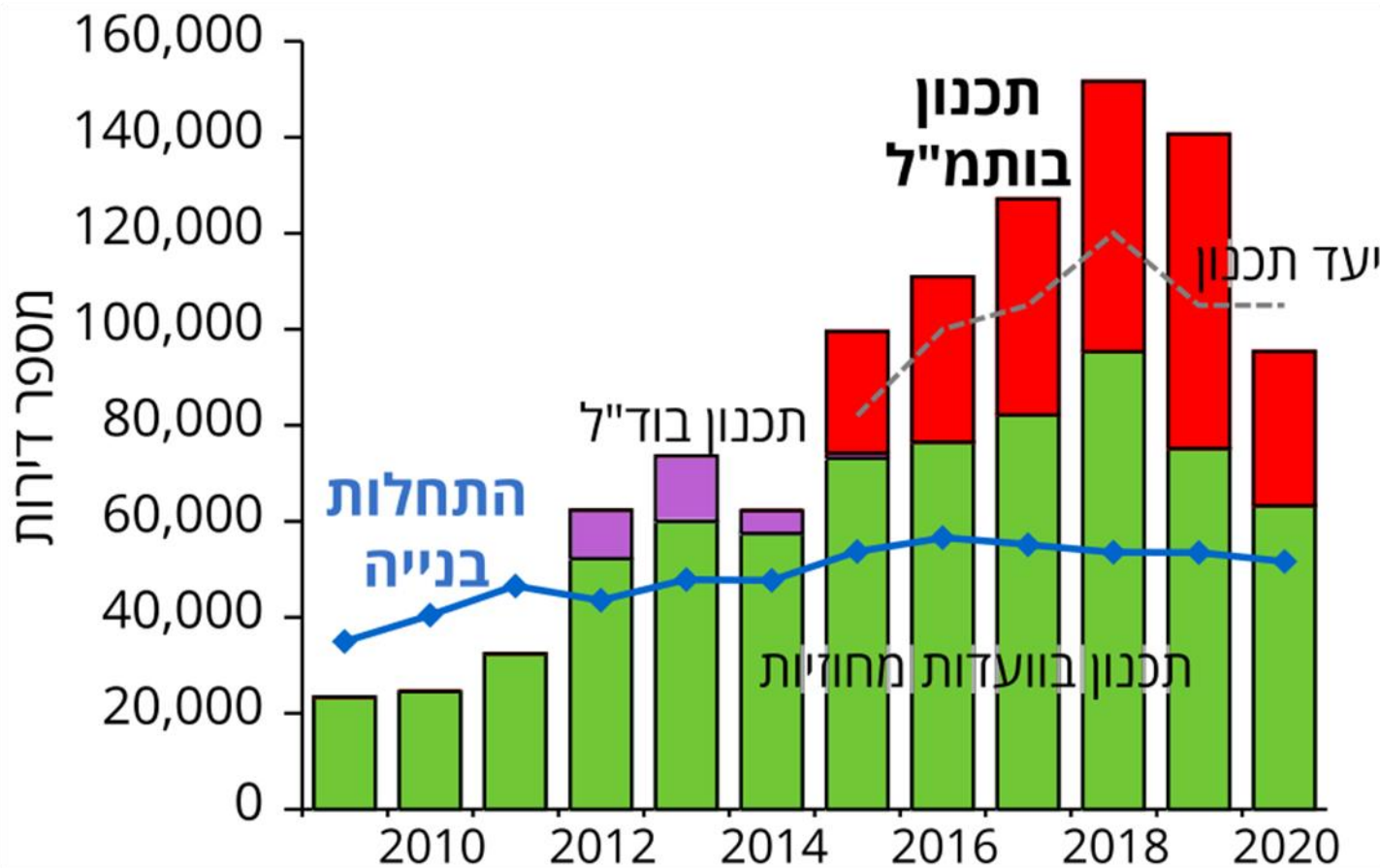
- הגדרת בעיה כחסר היצע תכנוני וקרקעי
- קידום תכניות ענק ליח"ד ע"י רמ"י ומשהב"ש
- וועדות עוקפות
 - וד"לים
 - ותמ"ל
- שינוי הליכי תכנון
 - הקלות (והקלות חובה)
 - עדכוני תמ"א 38
 - תיקונים לחוק תו"ב
- תכנית אסטרטגית לדיוור (2.6 מיליון יח"ד עד 2040)
- הסכמי גג
- מינויים
 - ראשת מנהל התכנון
 - יו"ר וועדות (בדגש ותמ"ל)

עדויות אמפיריות

- היה צבר קרקעות זמינות בידי יזמים
- לא היה מחסור בדיוור, שכן מחירים ירדו בשנים 2000-7
- עליות המחירים נגרמו בגין הורדת הריבית
- העלאת הריבית גורמת להחלשות הביקוש כעת
- הרחבת ההיצע התכנוני לא הביא לעליה בהתחלות הבניה

איז קשר בין תכנון להתחלות בניה

מדוע הממשלה פעלה כפי שפעלה?

תמונת העל

קואליציות בתחום הקרקע והתכנון

כלכלית	התיישבותית	חברתית	סביבתית
קרקע כמוצר	תפיסה ושליטה	מקור לעושר	משאב מתכלה
אוצר	מש' חקלאות	תנועות חברתיות	מא"ס, משרד פנים
כלכלנים	תנועות מיישבות	עו"ד וקבוצות מיעוטים	גיאוגרפים, אקולוגים
עתונאים כלכליים	בטאוני התיישבות	עיתונאים ופעילי שמאל	עיתונאים סביבתיים
קפיטליסטים	ימין ישראלי	ערבים וחוקרים	לובי סביבתי
יזמים	חקלאים	אקדמאים ביקורתיים	מתכננים
הפרטת קרקע	עידוד התיישבות	חלוקה מחדש	שמירה על שטחים פתוחים

השלכות תכנון היתר

- ריבוי תכניות שלא ימומשו בעתיד הנראה לעין
- תכניות שיהיו מיושנות ביום המימוש שלהן
- תכנון בשיטת "גזור הדבק" בשל הצורך לתכנן מספר רב של יח"ד בעלות מינימלית
- בינוי אחיד חסר קשר לרוח המקום ובמקרים רבים לא מעודד עירוניות
- תכנון עפ"י פרמטרים כלכליים ובהתאם לטבלאות אקסל
- אין קשר בין תכנון מגורים לבין תשתיות-על

השלכות תכנון היתר

מדיניות שיכון נוכחית ומהותה

- **מחיר למשתכן/מחיר מטרה**
- **פונקציה של מחיר שוק של קרקעות**
 - **הבדלים בהטבות בין אזורים**
 - **הבדלים בנשיגות – מתאימים בעיקר לבעלי יכולות**
- **דיוור ציבורי**
 - **חוק דיוור ציבורי נועד לאפשר הצבר הון לשכבות חלשות**
 - **העדר השקעות חוזרות פוגע בהספקת קורת גג**
- **הגדלת היצע לשוק**
 - **משרת בעיקר הצברי הון**

האם הממשלה למדה לקחים?

- **המשך תכנון מסיבי של מגורים עפ"י טבלאות אקסל ללא קשר לביצוע וללא התייחסות לשינויים בשוק**
 - התכנית האסטרטגית לדיוור, התחדשות עירונית
 - דו"ח מבקר המדינה לוקח את התכנית האסטרטגית כאמת מידה
- **דגש על זמן תכנון ולא איכות תכנון**
 - הצעות בחוק ההסדרים באות לזרז תהליכים ולוחות זמנים
 - דו"ח מבקר המדינה
- **הקשר בין תכנון מגורים לתשתיות תחבורה עדיין חסר**
 - שיפור מסויים בקשר למתע"ן בתוך המטרופולינים
- **מדיניות סיוע לדיוור היא פונקציה של ערכי קרקע ולא של יכולות והכנסה**
 - המשך ההתעלמות מעשירונים תחתונים הנזקקים לדיוור ציבורי

אז מה ניתן לעשות

- **מדיניות שיכון דיפרנציאלית:**

- לעשירונים 6 ומטה

- לקבוצות אוכלוסיה שונות

- **מדדים לנשיגות**

- הונית

- קורת גג

- **חיוב הקצאת דירות למשרד שיכון**

- לא פונקציה של גודל

- בתפזורת בפרויקטים שונים